

פינוי גוש קטיף הזרים דם חדש לרבים מיישובי ישראל שהיו בדעיכה דמוגרפית וכלכלית

יונתן בשיא
יו"ר מינהלת סל"ע

את חטאי אני מזכיר היום. לפני יותר משנה, כעת חיה, עוד בטרם התנתקות, ניסיתי להעריך מה יקרה לאחריה. כנראה שהמציאות חזקה יותר מכל דמיון כיוון שבתום השנה הזו מתברר שהדברים שצפיתי לא עמדו במבחן המציאות. מה שאמרתי אז נשמע פשוט לכאורה: "השאלה המרכזית הניצבת בפנינו היא אם יהיו השלכות קרקעיות להתנתקות. לדעתי לא תהיינה כל השפעות, וזאת מהסיבה הפשוטה – אנו עוסקים במסה קטנה מכדי שתשפיע גם על היקף הביקושים לקרקע וגם על מחיר הקרקע הנובע מהגידול הצפוי בביקושים. אוכלוסיית היעד בתכנית שאנו עוסקים בה מקיפה כ-160 משפחות בצפון השומרון, שרובן נמצאות כבר בהליך כזה או אחר של מציאת פתרון, ועוד 1,600 משפחות מחבל עזה, שלגביהן אנו עוסקים כרגע בצורה אינטנסיבית ביותר בחיפוש פתרונות חלופיים." לסיום הוספתי, "אשקלון למשל, יכולה להכיל את כל המשפחות שירצו בכך ולא ייודע כי באו אל קרבה."

יותר מחצי שנה חלפה מאז ההתנתקות והיום אני יכול לומר בוודאות – טעיתי. כדי להסביר עד כמה טעיתי עלי להציג לפניכם את פריסת יישובי הקבע של מתיישי חבל עזה וצפון השומרון, שבחודש שעבר סיימנו לגבש אותה, בהסכמה של המתיישיבים. למעט יישוב אחד או יישוב וחצי שטרם החליטו מה רצונם, כל השאר נעשה בהסכמה ובשיתוף פעולה מלא של המתיישיבים.

אציג את המפה ההתיישבותית מצפון לדרום:

בבוסתן הגליל תהיינה 30 משפחות מניסנית, מדוגית ומרפיח ים. אופי היישוב יהיה הרחבה קהילתית של מושב עובדים. התרומה ליישוב הקולט תהיה זו: בצד הצפון-מערבי של היישוב הכנו תב"ע ל-100 מגרשי בניית קבע גם עבור בני המושב, כולל מבני ציבור ותשתיות.

במגן שאול – אחד מיישובי חבל תענך השוכן ממש על שפת גדר ההפרדה – שם כבר יושבות 13 משפחות מנווה דקלים, מבני המנשה, שחיפשו אתר שהיה נחלתו ההיסטורית של שבט מנשה. אמנם המיקום כרגע זמני, במושב גדיש, וכולן כבר מצאו תעסוקה באזור. גם כאן מדובר בהרחבה קהילתית, כשהתרומה החשובה ביותר היא התוספת הדמוגרפית המשמעותית למושב מגן שאול, הזקוק לה מאוד.

סמוך למרכז הארץ אנו מגיעים לקיבוץ יד חנה. זהו אחד היישובים שבהם התרחש המהפך הגדול ביותר. ראשית כל בנינו את ההרחבה הקהילתית בצד המערבי של היישוב הקיים – במגרשים בני דונם עבור 30 משפחות המפונים מחומש ומניסנית. על פי רצון הקולטים והנקלטים הפכנו את יד חנה מקיבוץ ליישוב קהילתי. פתרנו את בעיית החובות לבנקים ולארגון הקניות. הוכנה תכ"ע חדשה במהירות שיא, והשגנו את הסכמת הסוכנות לויתור על שעבוד חלקת המגורים. התרומה העיקרית היא לקולטים שיישובם עמד על סף התמוטטות. יד חנה היום הוא יישוב חי ופעיל, שונה לחלוטין מאשר היה לפני שלושה או ארבעה חודשים.

במרכז הארץ – באזור שבין אשדוד, אשקלון וצומת מסמיה – מתרכז חלק גדול מאוד מהמהלך ההתיישבותי שעשינו. נתחיל ביד בנימין. יד בנימין הייתה מועצה אזורית ומוסד חינוכי נטוש. כאן רכשנו שטחים לישיבת "תורת החיים" ולמדרשה לבנות, שתיהן של הרב שמואל טל. לא הרחק משם מתגוררים כרגע בקרוואנים אנשי היישוב גני טל. מסביב כבר קיימת התחלה של הכנות למגורי הקבע למי שירצה בכך.

בקיבוץ חפץ חיים מתוכננת התיישבות הקבע של גני טל – ממש בסמוך לשולי הקיבוץ. כאן יתגוררו 65 משפחות חקלאיות ועוד 20 משפחות קהילתיות. כולן יקבלו קרקע חקלאית להמשך פעילותן. אך מה שנראה פשוט – לא היה קל כלל ועיקר. כדי להשיג את המטרה היישובית, היינו צריכים לקבל ממנהל מקרקעי ישראל ומן היועץ המשפטי לממשלה אישורים המאפשרים לבנות על בסיס אותו עיקרון שני יישובים שהם אחד, כלומר שתי אגודות שיתופיות נפרדות, שלהן ועד מקומי משותף. זה היה מסובך מאוד, אבל עשינו את זה. התרומה לקולטים גם היא חשובה, והיא מחיקת כל חוב הקיבוץ לבנקים וגם ביטול השעבודים. ולצד אלה, התחדשות בשל התוספת הדמוגרפית המשמעותית.

דרומית יותר – היישוב הקולט הבא הוא ניצן. כל מי שנוסע על הכביש בין אשדוד

פינוי גוש קטיף הזרים דם חדש לרבים מיישובי ישראל שהיו בדעיכה דמוגרפית וכלכלית

לאשקלון רואה מצד מערב שטח קרוואנים ענק. בחלק הצפוני שלו יושבים אנשי ניסנית; במרכז – אנשי המושבים מורג, גדיד, בדולח, נצר חזני, גן אור וניסנית; בחלק הדרומי – אנשי נווה דקלים. 500 קרוואנים בקירוב כבר מאוישים באתר. נכון שהמדובר בינתיים במגורים זמניים אבל כאן, ממש בסמוך, יקום יישוב הקבע של ניצן. 442 מגרשים – חלק שטחם חצי דונם, חלק – 330 מ"ר, מצטרפים ל-158 מגרשים המיושבים מזה שבע, שמונה ועשר שנים. התרומה למתיישבים הוותיקים היא בעיקר החיזוק הדמוגרפי ליישוב ניצן, וגם החיזוק המשמעותי מאוד של המועצה האזורית חוף אשקלון. המקום מיועד גם לאנשי נווה דקלים שירצו להשתכן בו.

**"כאשר יסוכאו
אירועי 2005
יאור כי שנות**

**דור לא השקיעה
הגדירה סכומים
כה גדולים
בהתיישבות.
בי 2005**

**ובי 2006 יגיע סך
ההשקעות בבינוי
ההתיישבות,
כולל כבישים
ותשתיות, לי 1.5
מיליארד שקל".**

ליד האתר הזה, באזור ניצנים, מתוכננים 1,000 מגרשי מגורים באשכולות נפרדים לאנשי המושבים מורג, גדיד, בדולח, נצר חזני, גן אור וניסנית – באשכול אחד מתוכננים 420 מגרשים לבנייה צמודת קרקע עבור אנשי צפון חבל עזה, התוחמת הצפונית.

כסך הכל מדובר על כך שבניצן, ניצנים ואזור הגולף תוקם מעין "בנגה" גיאוגרפית שבה ישתכנו לפחות מחצית המשפחות שהתפנו מחבל עזה.

בשטח שבין עין צורים לבין שפיר עומדת לקראת סיום הקמת אזור של מגורים זמניים. התרומה לקיבוץ הקולט – 50 אלף שקלים למגרש. אנשי עין צורים מתכננים 60 מגרשי קבע עבור אנשי נצר חזני. אמנם תושבי נצר חזני לשעבר טרם בחרו אם להתיישב בעין צורים או ביסודות, אך נכין עבורם את כל הדרוש בהתאם להחלטתם.

קצת דרומה יותר, בבת הדר, ליד המבנים של המועצה האזורית חוף אשקלון, הסתיים המהלך הקרקעי של 49 מגרשים – הם מוכנים לבנייה, ותשתיות במקום כבר קיימות. כאן יחלו המתפנים תוך זמן קצר לבנות את בית הקבע שלהם.

אחד השינויים ההתיישבותיים הגדולים שנעשו היה במבקיעים. מבקיעים היה מושב

שיתופי שהתגוררו בו 47 משפחות מבוגרות מאוד. צירפנו אליהן 26 משפחות מפאת שדה, למגורים זמניים ומגורי קבע. כאן הייתה התרומה לקולטים משמעותית ביותר: מחילת החוב בהסדר עם הבנקים; הפיכת המושב השיתופי למושב עובדים; והחשוב מכל – מספר הילדים במקום גדל מ-18 ל-100. מבחינה דמוגרפית, זו הזרמת דם צעיר מסיבית והצערה ליישוב שהיה בשלבי דעיכה.

בתלמי יפה, שאליו יעברו 22 משפחות מאלי סיני, אנחנו מצויים בשלב של חתימת הסכם. בכרמיה הכנו תב"ע כפולה: 56 מגרשים בחלק הצפוני של היישוב ועוד 60 מגרשים להרחבה קהילתית בעתיד – התשתיות על חשבון המדינה. הוספנו גם מכני ציבור – בית כנסת, גן ילדים ומועדון. באור הנר עשינו דבר דומה. ליד היישוב הקיים תוקם שכונה קהילתית צמודה ובה 60 יחידות דיור.

בדרום המדינה נעשו מעשי ההתיישבות החלוציים ביותר, אולי היפים ביותר:

במפלסים הקמנו הרחבה קהילתית על פי תב"ע חדשה בצד המערבי של הקיבוץ. בהרחבה בנינו 32 מבנים בבנייה קשיחה, בתי קבע ממש ובהם ממ"דים, עבור המשפחות שמגיעות מחבל עזה, ולידם – שכונה לבני הקיבוץ במימון חלקי של המדינה. התרומה לקולטים: קיבוץ שבכוחות עצמו לא היה יכול להגיע לכך שהוא יממן בתים לבנים הממשיכים שלו, יוכל מעתה ליהנות מתרומת המדינה לפיתוח עתידו.

אחת מפעולות ההתיישבות החשובות ביותר של מינהלת סל"ע מתנהלת באזור המזרחי של חבל לכיש, בשקף ובאמציה – ובאמצעותה מתעורר לחיים אזור שאפשר היה לכנותו שכוח אל. אמציה הוא מושב שיתופי. אנו מייעדים אותו למגורים זמניים ולמגורי קבע עבור מתיישבים ממושב קטיף. אופי ההתיישבות יהיה מושב שיתופי דתי, בצמוד ליישוב הקיים. התרומה לקולטים: מחיקת חובות העבר. מי שמכיר את אמציה יודע שהיישוב כורע תחת נטל שעבודים וחובות מעיקים עד מעל הצוואר. כל זה נמחק. רק מי שחי באמציה יודע להעריך את המשמעות האמיתית של הצעד הזה. זה ועוד: באמציה אין ביוב מרכזי. מערכת הביוב בנויה על בורות רקב. חלק מהתרומה לקולטים היא בניית ביוב מרכזי וכן סלילת כביש אורך חדש שתוכנן מזמן, אך תקציבים להקמתו לא היו – משומריה, דרך אמציה, שקף, עד בית ג'וברין, ומשם לירושלים. כל הדברים האלה – בזכות אותן 56 משפחות שיגיעו לאמציה ממושב קטיף.

פינוי גוש קטיף הזרים דם חדש לרבים מיישובי ישראל שהיו בדעיכה דמוגרפית וכלכלית

מדרום לאמציה – קיבוץ שומריה. כאן תתחולל מהפכה של ממש. קנינו החוצה את 13 המשפחות של החברים. שטחי הקיבוץ כולו, על מבני המגורים שלו, המשק החקלאי, הרפת, מבני הציבור, שטחי הציבור – כל אלה מיועדים למגורי הקבע של כמחצית ממתיישי עצמונה – 57 משפחות ותלמוד תורה "עצמונה", שכבר הוחל בכנייתו. תלמוד התורה הזה הוא בעצם בית ספר יסודי, ויהיו בו 28 כיתות. למרות עזיבת האוכלוסייה המקורית, יש חשיבות לכך שיישוב בעל אוכלוסייה זעירה הופך ליישוב בעל אוכלוסייה גדולה שיש בו בית ספר, ובתהליך זה יש גם חיסכון גדול בכניית גורמי ייצור חדשים. בנוסף לכך, 14 משפחות מתל קטיפה יקימו את גבעת חרוכ בצמוד.

"ההתנתקות

הייתה מהלך

קשה מאוד

שהתאשלה

החליטה שאין

ממנו מנוס אך

שהוא גרם

טראומה לחלק

גדול מהמפונים".

כדי להבין את מה שעשינו כאן יש לדעת כי האזור הזה היה במצב של דעיכה דמוגרפית וכלכלית. עכשיו מוזרם דם חדש. מאות משפחות חדשות יאכלסו את היישובים, אנשים עמלנים יעבדו את הקרקע, יגורו עליה, יחיו בה ויחיו אותה.

נסיים ביתר וכיבול, שני מושבים בחבל שלום שהוקמו אחרי פינוי חבל ימית ב־1982. הקמנו תשתיות ל־50 קרוואנים ביתר ול־50 קרוואנים ביבול. בנוסף לכך, המכינה הקדם-צבאית של הרב רפי פרץ, על 250 תלמידיה, כבר עברה משערי אברהם ליתר. הנערים כבר יושבים ולומדים. אמנם המטבח עדיין לא פעיל וכינתיים אוכלים באוהל, אך עבור בני ה־18 העומדים לסיים את לימודיהם הדבר מהווה חלק מההכנה לצבא. ליישוב יכול עברה כל הקהילה של נצרים. התוצאה: מתגבשת כאן קהילה חדשה עם אוכלוסייה חדשה.

כשאנו מונים את פעולותיה של מינהלת סל"ע לאיכלוס המפונים מחבל שומרון ועזה, אי אפשר שלא לציין לשבח את העבודה הנפלאה שעושה קק"ל בשטח. קק"ל תרמה את כל אונה ומרצה, את כל הטרקטורים שלה, את כל אנשי המעשה שלה – לכל התפקידים שהטלנו עליה בחודשים החולפים. מתוך הכרה עמוקה בחשיבות העניין, דגלה קק"ל הפעם ב"נעשה ונשמע": קודם כל מביאים את הטרקטורים ורק אחר כך מדברים על הכסף.

אי אפשר לסיים את הסקירה הזו מבלי לענות על השאלה "כמה זה עולה לנו?". כדי להציג תמונה מדויקת עד כמה שאפשר אציג נתונים כלליים, אך אדגים את משמעויות התמונה הכוללת באמצעות ההוצאות בפועל של יישוב אחר.

העלויות של הפיצויים, לפי החוק, נאמדות על ידי האוצר ב־4.5 מיליארד שקל. ההוצאה בפועל – ובכך אני משוכנע – תסתכם ב־3.5 מיליארד שקל. סכום זה כולל פיצויים בגין בתי מגורים, מענקים, עסקים, מוסדות ציבור ופירוק הרשות המקומית. ב־2005 הוציאה מינהלת סל"ע מיליארד שקל. לכך יש להוסיף את סך העלויות בתחום האזרחי – עוד 1.5 מיליארד שקל לבתי מלון, לפיתוח אתרים זמניים ולבניית יישובי הקבע.

כדוגמה להוצאות בפועל אפשר להציג את פרויקט ההתיישבות ביד בנימין. העבודות ביישוב החלו חודש לפני ההתנתקות. בנינו במקום 43 קראווילות ששטחן 60 עד 90 מ"ר; בנינו עבור מפוני גני טל 73 קראווילות ששטחן 60 עד 120 מ"ר; הוקמו עוד 70 אלמורים (אלמורים הם סוג של קרוואנים שהוצאו מחבל עזה ושופצו) ששטחם 60 עד 120 מ"ר; מבני הפנימייה הוסבו למגורי אברכים – 42 דירות של 50 מ"ר; הוקמו מעונות יום ליותר מ־80 תינוקות; הסבנו את אולם הספורט לבית כנסת ובית מדרש ליישיבת "תורת החיים" של הרב טל; הבאנו מבנים ציבוריים יבילים בהיקף גדול מאוד להקמת 4 כיתות גן, 6 מעונות יום, 8 כיתות בית ספר, 2 מבנים לבתי כנסת, מבנה למועדון, מבנה למתנ"ס, מבנה משרדים. סך כל פתרונות הדיור ביד בנימין – ל־250 משפחות. מתוך 7,000 המפונים מחבל עזה 1,600 נפש גרים עתה ביד בנימין. העלות הכוללת: 125 מיליון שקל.

ההתנתקות הייתה מהלך קשה מאוד שהממשלה החליטה שאין ממנו מנוס, וברור שהיה טראומטי עבור חלק גדול מהמפונים. כל מה שעשינו במהלך השנה החולפת עדיין איננו סוף פסוק. אנו מצויים עתה בשלב של סיכום ביניים, וממנו עולה דבר אחד באופן ברור: רצונם של רוב המתיישבים להישאר במסגרת קהילתית היווה מנוף והזדמנות לפתור מצוקות כלכליות וחברתיות ביישובים אחרים, בתוך מדינת ישראל. כעת כבר ידוע: 80 אחוז מהמפונים יעברו ליישובים חדשים או קיימים בשטח מדינת ישראל.

כאשר יסוכמו אירועי 2005 ייאמר בוודאי כי שנות דור לא השקיעה המדינה סכומים

פינוי גוש קטיף הזרים דם חדש לרבים מיישובי ישראל שהיו בדעיכה דמוגרפית וכלכלית

תכנית יד חנה – יישוב קהילתי-חקלאי למשפחות מחומש וניסנית

יתד – מבני מגורים זמניים עבור משפחות מעצמונה

יכול – מבני מגורים זמניים עבור משפחות מנצרים

פינוי גוש קטיף הזרים דם חדש לרבים מיישובי ישראל שהיו בדעיכה דמוגרפית וכלכלית

כה גדולים בהתיישבות. ב-2005 וב-2006 יגיע סך ההשקעות בנינוי ההתיישבות, כולל כבישים ותשתיות, ל-1.5 מיליארד שקל – וכל זאת בהשראת הסיסמה "כל ישראל ערכים זה לזה".